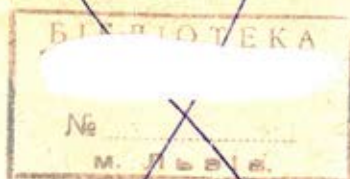

III-
57
434
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ЛЬВІВСЬКОГО ФІЛІАЛУ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том V

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1956

57
НЗ4

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ЛЬВІВСЬКОГО ФІЛІАЛУ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том V

стисаю

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1956

ЗООЛОГІЯ

ДО БІОЛОГІЇ ТЕМНОГО ТХОРА НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ

Н. А. Полушина

Звичайний, або темний, тхір (*Mustela putorius* L.) — один з найпоширеніших хижаків з родини кунячих (Mustelidae). Проте окремі особливості біології цього виду досі не з'ясовані. Особливо це стосується західних областей УРСР, де внаслідок своєрідних історичних умов в минулому фауна вивчалася недостатньо. В працях Завадського (1840), Водницького (1851), Петруського (1853), Новицького (1866), Незабитовського (1933) та інших іноземних авторів здебільшого наводився лише перелік видів, що населяють ту або іншу територію. На екологію та господарське значення тварин майже не звертали уваги. Не вивчалась паразитофауна і хвороби диких тварин.

Все це викликало необхідність розпочати всебічне вивчення екології, поширення та взаємовідношень дрібних хижаків родини кунячих взагалі і темного тхора зокрема. Значна робота в цьому напрямі була проведена останніми роками К. А. Татариним (1949, 1952), І. Т. Сокуром (1952) та деякими іншими вітчизняними теріологами.

Матеріал по біології темного тхора ми збирали з жовтня 1951 по серпень 1954 р. на території Волинської, Ровенської, Львівської, Тернопільської, Станіславської, Дрогобицької та Закарпатської областей.

Крім матеріалу, зібраного особисто автором, використані колекції відділу зоології Природознавчого музею Львівського філіалу АН УРСР. Всього переглянуто 269 шкурок і 89 черепів. Результати вимірювання наведені в табл. 1.

Основний тон хутра західноукраїнських тхорів темносірий. У окремих екземплярів переважають майже чорні відтінки і в цілому хутро здається значно темнішим, ніж звичайно. В забарвленні деяких тхорів переважають сіруватоїржасті тони, чорними зали-

шаються лише кінцівки і хвіст. Взагалі темному тхору дуже властива велика індивідуальна мінливість забарвлення.

Поширення. На наявність темного тхора в західних областях УРСР вказують зазначені вище польські автори, а також дослідники післявоєнного часу (Страутман і Татаринів, 1949; Сокур, 1952 та ін.).

Таблиця 1

Розміри дорослих тхорів (в мм)

Показники	Самці	Самки
Довжина тіла	370—456 (M421)	314—394 (M337)
Довжина хвоста	122—167 (M134)	110—150 (M122)
Довжина задньої стопи	47—63 (M56)	37—58 (M46)
Довжина вуха	21—36 (M25)	15—26 (M21)
Загальна довжина черепа	63,6—72,6 (M68,1)	54,7—63,2 (M58,7)
Кондиллобазальна довжина черепа	63,6—71,2 (M67,0)	55,1—62,9 (M58,2)
Основна довжина черепа	59,3—65,4 (M61,6)	50,0—57,9 (M53,09)
Вилічна ширина	37,6—44,9 (M41,08)	31,9—40,6 (M33,7)
Довжина верхнього ряду зубів	19,0—21,9 (M20,2)	13,9—18,1 (M17,5)
Ширина міжочного проміжку	16,4—20,3 (M18,2)	13,9—18,1 (M15)
Ширина черепа позаду заочних відростків	14,9—18 (M16,2)	12,5—15,8 (M14,8)

Як і більшість видів родини, темний тхір поширений майже рівномірно по всій досліджуваній території, за винятком окремих районів. Так, тхора не виявлено на відкритих просторах (оброблювані степи Тернопільської області) і у великих гірських лісових масивах хвойних (карпатська тайга). Слід відзначити, що в гірських районах (Станіславська, Дрогобицька і Закарпатська області) тхір зустрічається тільки в річкових долинах і вздовж потоків, зарослих по берегах листяними породами. Але навіть вздовж потоків вище 1000 м н. р. м. тхора не знайдено.

Стації тхора досить різноманітні. Для районів Волинської, Ровенської, Львівської і Дрогобицької областей, багатих на різні водойми (стави, озера, річки, старики), характерними стаціями темного тхора є їх узбережжя, густо зарослі різноманітною рослинністю і засмічені хмизом. Селиться тхір також на зарослих невеликими кущами заплавних луках вздовж Горині, Случі, Дністра, Західного Бугу та інших річок. В цих місцях живуть водяні шури, польова і жовтогорла миші, сірий щур та інші гризуни, якими живиться тхір.

На Волині улюбленим місцеперебуванням тхора є вологі ліси, розташовані вздовж боліт і озер. Сюди приваблюють його густі зарості, що утворюють багато різних сховищ. До того ж тхір знаходить тут здобич — мишовидних гризунів (руда лісова полівка, щуроголова полівка), жаб та ін.

Тхір не уникає також і відкритих просторів, але населяє тут зарості кущів. В деяких районах Львівської, Дрогобицької, Тернопільської

та Станіславської областей тхір живе у карстових ліяках, зарослих терном, шипшиною, ожиною та ін.

У гірських районах Карпат тхір зустрічається переважно в долинах річок, піднімаючись на висоту близько 1000 м н. р. м. (с. Осмолода Станіславської області). Можливо, що ця висота не є межею його вертикального поширення і в деяких місцях тхір піднімається до границь лісової рослинності, але постійно там не тримається.

Населені пункти та їх околиці також є постійним місцеперебуванням темного тхора. В населених пунктах значно легше здобути поживу. Наприклад, в селах (Вовчухів, Дроздовичі, Родатичі, Львівської області; Застав'я, Дерев'яне Ровенської області; Перегінське, Осмолода, Заріччя Станіславської області та ін.) тхори селяться у клунях, стайнях, під оборогами, серед складеного дерева та в інших місцях. У Шацькому і Заболоттівському районах Волинської області тхори дуже часто зустрічаються на території рибгоспів.

Тхір темний — звичайний представник фауни зелених насаджень міст, навіть таких великих, як Львів (Татаринів, 1952а, стор. 78). Нам відомі випадки здобування тхорів у парку Високий Замок, на вулицях Стрийській, Водотяговій, у селищах Левандівка, Новий Львів та ін.

Отже, темний тхір — вид, на який господарська діяльність людини не впливає негативно. Він дуже добре пристосувався до життя в окультуреному ландшафті.

Житла-сховища тхора бувають кількох типів. Найчастіше це щілина між стовбурами, камінням та ін., куди він ховається при небезпеці. Але існують у тхора й інші житла, де він перебуває значно довше. Інколи самка з малятами влаштовує своє гніздо у норі хом'яка або якогось іншого землерія. Нора, вирита тхором, буває не глибшою 1—1,5 м і має дуже нескладну будову.

У с. Шацьку (Волинська область) ми знайшли житло тхора під солом'яним дахом льодовника на висоті близько 1,5 м над землею. Тхір вилазив туди по насипу глини, якою був засипаний лід. В с. Заріччі (Станіславська область) жила нора тхора була знайдена у садку селянської садиби.

Кожен тхір має кілька сховищ. Наприклад, на території Шацького рибгоспу (Волинська область) було знайдено чотири жилі нори, в яких жив лише один тхір. Його мисливська ділянка займала площу майже 1 км² (близько 100 га). Про існування певних мисливських ділянок у тхора свідчать факти збирання тхором запасів у місцях, про які він пам'ятає і час від часу відвідує. Мисливець П. Хомірчук (с. Застав'я Клеванського району Ровенської області) повідомив, що влітку 1952 р. під греблею біля млина у селі він знайшов цілий склад жаб, з яких деякі були зовсім свіжі, інші — більш або менш розкладені. В цьому місці він зловив капканом тхора.

Таким чином, у темного тхора є житла двох типів: випадкові, де він ховається лише під час небезпеки, і постійні, які або вико-

ристовуються безперервно на протязі кількох тижнів (самками з молоддю), або тхір відвідує їх більш-менш регулярно на протязі певного часу. На мисливській ділянці тхора може бути кілька таких сховищ.

Спосіб життя. Тхір — переважно нічна тварина. На полювання він виходить ввечері з настанням сутінок, але іноді його можна бачити навіть зранку, близько 8 год.

На активність тхорів взимку впливає низька температура. В морозні тижні січня 1954 р., коли температура знижувалася до -28°C , мисливці С. Ширба і М. Дейнека не спостерігали слідів тхорів у місцях, де ці тварини звичайно перебували. Можливо, що вплив низької температури не є прямий: відносно малу активність тхорів зумовлює відсутність мишовидних гризунів на поверхні ґрунту.

Тхір — дуже спритний звір. Найулюбленіший спосіб його пересування — стрибки; коли тхір пересувається спокійно, вони дорівнюють 40—45 см, переслідуючи ж здобич або тікаючи від небезпеки, він робить стрибки до 70—75 см.

Живлення тхора вивчалось на підставі аналізу вмісту шлунків і екскрементів, а також фіксування знахідок залишків їжі. Матеріал збирали в усі пори року. Проаналізовано 95 шлунків і кишечників, 19 зразків екскрементів. Аналіз провадили за загальноприйнятою методикою.

В розрахунках не брались до уваги порожні шлунки, які становлять 40,0% від загальної кількості досліджених (38 з 95). Отже, ми оперуємо даними, одержаними в результаті аналізу 57 шлунків, 15 кишечників, 19 зразків екскрементів і 10 залишків їжі. Середня вага одного шлунка з вмістом дорівнює 27,9 г, максимальна — 97 г, мінімальна — 7 г.

Виявлений нами склад їжі темного тхора, поширеного в західних областях України, наведено в табл. 2 і 3.

Таблиця 2
Загальний склад їжі темного тхора*

Компоненти живлення	Зустрічальність	
	Кількість знахідок	%
Ссавці	58	56,3
Птахи і їх яйця	30	29,1
Земноводні	10	9,7
Риба	5	4,7
Комахи	6	5,8

Як видно з табл. 3, живлення тхора в різні пори року відрізняється дуже мало: до складу їжі входять ті самі, хоч і досить різноманітні, компоненти. Основною поживою темного тхора є різні мишовидні гризуни. Друге місце займають дрібні птахи, земноводні,

* Оскільки в одному шлунку може бути кілька видів їжі, сума знахідок в процентах буде перевищувати 100.

Склад їжі темного тхора по місяцях

Компоненти живлення	Зустрічальність		Кількість знахідок по місяцях												
	кільк. знахідок	%	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
			1	2	3	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1
Іжак звичайний (<i>Etnascus europaicus</i>)	2	1,9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Землерийка (рід <i>Sorex</i> та ін.)	3	2,9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Кролик свійський (<i>Cuniculus domesticus</i>)	9	8,7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Миша хатня (<i>Mus musculus</i>)	8	7,6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Миши лісові (рід <i>Arodemus</i>)	5	4,8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Щур сірий (<i>Rattus norvegicus</i>)	8	7,8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Щулка звичайна (<i>Microtus arvalis</i>)	9	8,7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Руда лісова полівка (<i>Clethrionomys glareolus</i>)	4	3,9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Щур водяний (<i>Aruicola terrestris</i>)	5	4,8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Гризуні (невизначені)	8	7,8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Кіт свійський (<i>Felis domestica</i>)	1	1,0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Падло (свійські тварини)	6	5,8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Горобині (одуд та ін.)	9	8,7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Свійська птиця	7	6,8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Яйця птахів	4	3,8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Птахи невизначені	14	11,6	2	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1
Земноводні (рід <i>Rana</i>)	11	10,6	4	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Риба (окунь та ін.)	6	5,8	1	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Вовчок (<i>Gryllotalpa gryllotalpa</i>)	4	3,9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Хрущ (<i>Melolontha melolontha</i>)	1	1,0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Рослинні рештки (зерно)	1	1,0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Домішки (солома та ін.)	8	7,8	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

риба та ін.* В кінці зими — на початку весни в живленні тхора збільшується роль падла і свійських тварин.

Вивчення живлення тхора дає можливість висвітлити його роль в окультуреному ландшафті. В наших матеріалах 49,2% знахідок компонентів живлення тхора становлять тварини, шкідливі для сільського господарства: мишовидні гризуни, вовчки (*Gryllotalpa gryllotalpa*); 45,5% знахідок представлено об'єктами, господарське значення яких з'ясоване ще недостатньо (комахоїдні, жаби).

Таким чином, свійські тварини становлять 20% їжі тхора. Ці дані показують, що користь, яку тхір приносить, знищуючи мишовидних гризунів, значно більша за завдану ним шкоду. До аналогічних висновків приходять усі автори, які вивчали живлення дрібних хижаків (Лавров, 1935; Григор'єв і Теплов, 1939 та ін.).

Темний тхір — корисна тварина, яку треба охороняти від безглузлого винищення.

Кількість їжі, що знаходиться в шлунку тхора в момент здобуття, не дає можливості визначити, чи забезпечені тварини їжею на протязі тривалого часу. Забезпеченість тварини їжею можна визначити за її вгодованістю, для чого існує спеціальна шкала, розроблена Н. Д. Григор'євим і В. П. Тепловим (1939). В залежності від кількості підшкірних жирів відкладень можна виділити тварин відмінної, доброї, посередньої і поганої вгодованості. Цією шкалою користувалися і ми. В нашому матеріалі відмінну вгодованість мали 42 тхори (43,7%), добру — 26 (27,3%). Це свідчить про те, що протягом цілого року тхори мають добру кормову базу.

Розмноження. Тхір розмножується тільки раз на рік. За даними Петруського (1853), Новицького (1866) та інших авторів, період парування у тхорів в Галичині припадає на лютий—березень. Малята народжуються в кінці квітня — на початку травня. Найпевнішою ознакою початку парування є збільшення статевих залоз у самців і набухання статевої пеглі у самок. Розміри статевих залоз самців, здобутих у грудні—липні, наведені в табл. 4.

Таблиця 4
Зміна розмірів статевих клітин самців тхора по місяцях

Місяць	Довжина, мм		Вага, мг	
	мінімальна	максимальна	мінімальна	максимальна
Грудень	6×10	9×12	—	—
Січень	6×11	10×22	—	—
Лютий	6×12,5	14×22	700	900
Березень	8,5×18	13×26	2450	1950
Квітень	13×22	17×26	1550	3010
Червень	12×22	14×25	—	—
Липень	8×17	10×18	—	—

Вагітна самка (інв. № 2092), здобута 22 травня, мала вісім ембріонів розміром від 6 до 8,5 мм. Вагітність у тхорів триває 40—42 дні, а тхоренята народжуються розміром близько 65—70 мм (Ман-

* Рослинної їжі ми не виявили.

тейфель, 1948), отже у самки № 2092 малята повинні були народитися не раніше як через місяць, тобто в кінці червня. У фондах відділу зоології Природознавчого музею Львівського філіалу АН УРСР є молоді тхори з ембріональним волоссяним покривом, здобуті між 3 і 29 липня (інв. №№ 968, 970, 1492, 2364 і 2365). Розміри цих звірків коливаються в межах 237—290 мм. Характер волоссяного покриву, будова зубів і черепів свідчать про те, що вік цих тваринок шість-сім тижнів, тобто народилися всі вони не раніше кінця травня, а тхоренята інв. № 2364 і 2365 — навіть наприкінці червня. 23. VII 1954 р. в с. Волостків здобуто виводок з восьми тхоренят завдовжки від 290 до 312 мм, тобто віком не більше двох місяців. Отже, вони народилися також не раніше другої декади травня. Таким чином, малята у темного тхора народжуються наприкінці травня — в червні.

Волоссяний покрив молодих тхорів відрізняється від хутра дорослих однорідністю і кольором, в якому переважають тьмяні, попелястобуруваті тони. Півтора- або двомісячні тхоренята ще мають молочні зуби. Ознаки дефінітивного хутра починають з'являтися у віці більше двох місяців: підростають блискучі остьові волоски, з'являється світле жовтувате підшерстя.

В кінці жовтня і на початку листопада молоді тхори зовні зовсім не відрізняються від старих, хоч кістки черепа у них ще зберігають округлість і м'якість.

Линяння. Тхори линяють двічі на рік. Весняна зміна волосся починається в березні з появи потертого хутра на передній частині тіла. На міздрі березневих шкірок є сині плями в ділянці пахів передніх кінцівок. На початку квітня площа синіх плям на міздрі збільшується, займаючи вже лапи, хвіст, частину черепа і озодок. Потертість хутра стає більш помітною, але на задній частині тіла ще зберігається типове зимове волосся. В цей час линяння йде поволі. Наприкінці квітня — на початку травня зимове волосся починає випадати інтенсивніше. Шкірки травневих тхорів мають цілком синю міздрю, тобто літне волосся починає рости на всій поверхні тіла. Тільки на початку червня зимове хутро тхорів цілком змінюється літнім — рідким, жорстким, темнобуруватого кольору. Так відбувається линяння у самців. У самок в зв'язку з вагітністю і народженням малят линяння запізнюється майже на місяць. Наприклад, самка № 2092, здобута в травні, мала майже типове зимове хутро, лише трохи зіпсоване на передній частині тіла.

Осіне линяння проходить менш помітно, тому що волосся росте дуже повільно. Вже в липні міздря вкривається невеликими синіми плямами, які свідчать про початок росту зимового волосся. Найінтенсивніше росте волосся на частинах тіла, які найбільше охолоджуються, — на кінцівках, хребті, лопатках. Спочатку ростуть остьові волоски. Наприкінці серпня — у вересні починає рости підшерстя. У жовтні — на початку листопада зимове волосся виростає вже повністю, але хутро ще не таке пушисте і м'яке, як зимою. Підшерстя в цей час ще рідке. Тільки у другій половині грудня хутро у тхорів цілком досягає. Отже, повноцінне зимове хутро

західноукраїнські тхори мають на протязі двох місяців — з другої половини грудня по першу половину лютого. В зв'язку з цим слід переглянути строки полювання на темного тхора в західних областях УРСР.

Паразитофауна темного тхора до останнього часу не вивчалась. Лише К. А. Татаринів наводить деякі матеріали по ектопаразитофауні цього виду.

У травному тракті 53 (з 91) тхорів ми виявили трематод з родини Echinostomidae — *Euryryphium melis* Schrank. Ці паразити мають видовжене плоске тіло завдовжки близько 6—7 мм. Локалізуються вони переважно у тонких кишках в кількості від 7—10 до сотень і навіть тисяч (1929) екземплярів. У тхора № 141 тонкі кишки були цілком заповнені цими паразитами. Зараженість тхорів еупарифіумом досягає 58,2%.

В органах дихання переглянутих тхорів виявлено два види паразитів — трематоду *Troglo-trema acutum* Leukart і нематоду *Filaroides bronchialis* Werner.

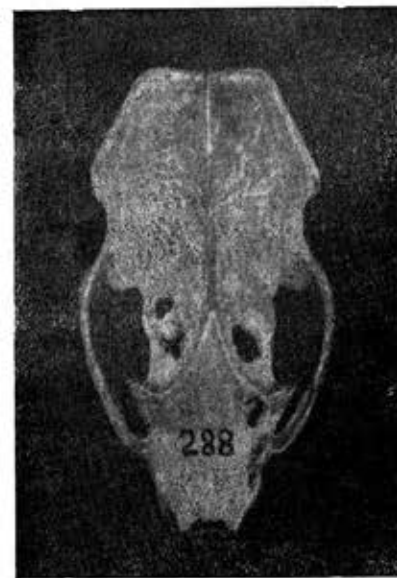
Трематода *Troglo-trema acutum* паразитує в лобних пазухах, прикріплюючись до слизової оболонки і кісток. Паразит викликає перфорацію кісток черепа. В Станіславській області виявлено тхора, який загинув від цього паразита (див. рисунок),

Слід відзначити, що у фондах відділу зоології Природознавчого музею Львівського філіалу АН УРСР є кілька черепів з перфорованими кістками в ділянці лобних пазух.

Нематода *Filaroides bronchialis* з ряду Strongylata виявлена в легенях шести тхорів. В уражених легенях в місцях розгалужень великих бронхів паразит утворює вузлики розміром з горошину, міцно переплітаючи легеневу тканину. Вузлики, що знаходяться біля поверхні легень, виглядають, як клубочки заплутаного сірого волосся.

Філяроїдес викликає зміну легеневої тканини, запалення легень та інші хворобливі явища, які в окремих випадках призводять до загибелі тварин, але, за О. М. Петровим (1941), це спостерігається головним чином на звірофермах. Зараженість темних тхорів філяроїдесом досягає 6, 6%.

З ектопаразитів на обслідуваних темних тхорах знайдені гама-

Череп темного тхора, що загинув від троглотрематозу (Станіславська обл.).

зові (*Laelaps hilaris* Koch) і іксодові (*Ixodes crenulatus* Koch) кліщі в кількості від кількох екземплярів до кількох десятків, а також блохи*.

Біоценологічні зв'язки темного тхора недостатньо вивчені. Найцікавішим є взаємовідношення темного тхора із світлим. Останній (Татаринів, 1952) зустрічається в деяких районах західних областей, населяючи в основному відкриті простори. Інколи він зустрічається в стаціях темного тхора. В таких випадках між обома тхорами спостерігається конкуренція за їжу, яка послаблюється лише тим, що індивідуальні ділянки цих хижаків досить великі. Але можливі взаємовідношення іншого порядку. В нашому матеріалі є один гібридний екземпляр, здобутий в Рава-Руському районі Львівської області. Він має проміжні ознаки, які свідчать про те, що цей тхір є міжвидовим гібридом *Mustela putorius* і *Mustela eversmanni*. До аналогічного висновку приходять і К. А. Татаринів.

За зовнішнім виглядом описуваного тхора можна віднести швидше до *M. eversmanni*, але наявність у забарвленні і будові черепа рис *M. putorius* спростовує таке визначення. Чи здатні гібридні тхори до розмноження, не встановлено.

ЛІТЕРАТУРА

Григорьев Н. Д., Теплов В. П., Результаты исследований питания пушных зверей в Волжско-Камском крае, Труды Об-ва естествоиспыт. при Казанском универс., т. LIV, в. 1—2, 1938.

Корнеев О. П., Визначник звірів УРСР, К., 1952.

Лавров Н. П., К биологии обыкновенного хоря, Бюлл. МОИП, т. IX, 1935.

Мантейфель П. А., Жизнь пушных зверей, М., 1948.

Мигулин О. О., Звірі УРСР, К., 1938.

Огнев С. И., Звери Восточной Европы и Северной Азии, т. II, 1931.

Петров А. М., Глистные болезни пушных зверей, М., 1941.

Сокур І. Т., Звірі Радянських Карпат і їх господарське значення, К., 1952.

Страутман Ф. І., Татаринів К. А., Матеріали до фауни хребетних тварин криволісся Східних Карпат, Наук. зап. Львів. держ. універс., т. XVI, вип. 5, 1949.

Татаринів К. А., Біоценологічні фактори поширення степового тхора на заході УРСР, Зб. праць Зоол. музею АН УРСР, № 25, 1952.

Татаринів К. А., Нарис фауни ссавців деревних насаджень району міста Львова, Наук. зап. Природознавч. музею Ін-ту агробіол. АН УРСР, т. II, 1952а.

Niezabitowski E., Klucz do oznaczania zwierząt ssących Polski, Kraków, 1933.

Nowicki M., Przegląd prac dotychczasowych o kręgowcach galicyjskich, Roczn. s. k. nauk. Kraków, t. XXXIII, 1866.

Pietruski St., Historia naturalna zwierząt ssących dzikich galicyjskich, Lwów, 1853.

Wodzicki K., Wycieczka ornitologiczna w Tatry i Karpaty Galicyjskie, Leszno, 1851.

Zawadzki A., Fauna der galizisch-bukowinischen Wirbeltiere, Stuttgart, 1840.

* Ектопаразити визначені співробітниками Інституту зоології АН УРСР Є. М. Ємчук та В. І. Юркіною.

К БИОЛОГИИ ТЕМНОГО ХОРЬКА НА ЗАПАДЕ УКРАИНЫ

Н. А. Полушина

Резюме

Темный хорек — один из наиболее распространенных представителей семейства куньих, распространенных в западных областях УССР. Большое практическое значение этого вида — с одной стороны, наличие целого ряда неточностей и искажений в описаниях биологии хорька — с другой, вызвали необходимость детального изучения распространения, биологии и экологии *Mustela putorius*.

Настоящее сообщение написано на основании материалов, собранных в период с 1951 по 1954 г. на территории Львовской, Дрогобычской, Волынской, Станиславской, Ровенской, Тернопольской и Закарпатской областей.

В результате исследований установлено, что темный хорек распространен по территории западных областей УССР довольно равномерно и населяет весьма разнообразные стаии. Этот вид является наиболее многочисленным из хищных зверей и не обнаруживает тенденции к сокращению численности под влиянием хозяйственной деятельности человека. Темный хорек принадлежит к числу фоновых представителей фауны окультуренного ландшафта.

Условия существования, в частности обеспеченность пищей, для этого вида удовлетворительны, в связи с чем наблюдается интенсивное размножение темного хорька и увеличение его численности, ограничиваемое только человеком (промысел).

Анализ материалов по питанию этого хищника еще раз подтверждает справедливость высказанного Н. П. Лавровым (1935), Н. Д. Григорьевым и В. П. Тепловым (1938), А. П. Корнеевым (1952) и другими авторами мнения о том, что темный хорек является животным, нуждающимся в защите от бессмысленного истребления.

Благодаря более подробному изучению биологии темного хорька удалось уточнить сроки размножения, линьки и других биологических особенностей западноукраинских хорьков. Нам кажется вполне правильным установление сроков промысла хорька с 1 декабря по 15 февраля вместо существующих в настоящее время — с 1 ноября по 31 января, так как именно в первый из указанных периодов шкурка хорька имеет наилучшие товарные качества.

Результаты ознакомления с паразитофауной темного хорька свидетельствуют о необходимости дальнейшего детального изучения паразитарных заболеваний диких животных с целью выработки и внедрения в практику профилактических мероприятий, направленных на защиту пушных зверей от болезней.

ЗМІСТ

Палеозоологія

П. П. Балабай, До класифікації роду <i>Poraspis</i> Kiaer	3
С. І. Пастернак, Матеріали до характеристики пектинід крей- дяних відкладів Волино-Подільської плити	14
В. О. Горецький, Фауна онкофорових шарів Поділля	24
І. Г. Підплічко, До вивчення фауни антропогенових хребетних Тернопільської області	45

Зоологія

К. А. Татаринів, Елементи екології та шкідлива діяльність рудої лісової полівки в південно-західній частині України	53
Н. А. Полушина, До біології темного тхора на заході України	68
О. П. Кулаківська, Матеріали до пізнання специфічності моно- генетичних сисунів прісноводних риб	78

Ботаніка

К. А. Малиновський, І. В. Бережний, Матеріали до вивчення чагарничкових і напівчагарничкових пустищ Східних Карпат	81
В. М. Мельничук, Матеріали до еколого-кліматичної характери- стики субальпійського пояса Радянських Карпат	111
К. О. Улична, Зведений список листяних мохів Чернівецької об- ласті УРСР	126
А. С. Лазаренко, К. О. Улична, Гукерія блискуча в Східних Карпатах	145
В. Г. Коліщук, Букові праліси Закарпаття	150